

Warszawa, 26.03.2026 r.

Prof. dr hab. Irena Ozimek
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Instytut Zarządzania

Recenzja rozprawy doktorskiej
mgr Magdaleny Wawoczny
pt. „Kultura narodowa a postrzeganie ryzyka w zachowaniach turystów na przykładzie
mieszkańców Polski i Izraela”,
wykonanej pod kierunkiem dr hab. Agaty Niemczyk, prof. UEK
oraz promotora pomocniczego - dr Katarzyny Frodyma

Podstawa wykonania recenzji

Podstawą formalną przygotowania recenzji jest pismo Dyrektora Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie (UEK) – prof. dr hab. Stanisława Popka z dnia 20 stycznia 2026 roku dotyczące powierzenia mi, zgodnie z decyzją Rady Dyscypliny Ekonomia i Finanse, oceny rozprawy doktorskiej Pani mgr Magdaleny Wawoczny.

Decyzją Rady Dyscypliny Ekonomia i Finanse Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie z dnia 20 stycznia 2026 roku zostałam poproszona o przygotowanie oceny rozprawy doktorskiej Pani mgr Magdaleny Wawoczny pt. „Kultura narodowa a postrzeganie ryzyka w zachowaniach turystów na przykładzie mieszkańców Polski i Izraela”. Promotorem przedłożonej do recenzji rozprawy doktorskiej jest Pani dr hab. Agata Niemczyk, prof. UEK, a promotorem pomocniczym Pani dr Katarzyna Frodyma.

Recenzja ma na celu ustalenie, czy rozprawa doktorska spełnia wymogi określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Tekst jedn.: Dz.U. z 2024 r., poz. 1571 z późn. zm.).

Uzasadnienie podjęcia tematu badawczego

Współczesna turystyka cechuje się wysoką dynamiką, a funkcjonowanie turystów odbywa się równocześnie w warunkach rosnącej mobilności oraz narastającej niepewności globalnej, związanej z występowaniem różnorodnych zagrożeń (m.in. konfliktów zbrojnych, pandemii czy kryzysów gospodarczych). Decyzje turystyczne pozostają silnie uwarunkowane percepcją ryzyka, obejmującą jego różne wymiary, takie jak zdrowotny, polityczny, finansowy czy kulturowy. Współczesne procesy, w tym globalne kryzysy, cyfryzacja oraz zmiany stylu

życia, prowadzą do redefinicji zarówno kategorii ryzyka, jak i oczekiwań turystów. W konsekwencji percepcja ryzyka przyjmuje charakter dynamiczny, subiektywny i wielowymiarowy. Pomimo rosnącego zainteresowania tym zagadnieniem, w literaturze przedmiotu nadal identyfikowana jest istotna luka badawcza.

Zachowania turystów wykazują rosnące zróżnicowanie, determinowane zarówno czynnikami indywidualnymi, jak i społeczno-kulturowymi. W warunkach intensyfikacji kryzysów oddziałujących na sektor turystyczny zasadne jest pogłębienie badań nad rolą kultury narodowej w kształtowaniu percepcji ryzyka. Szczególnie istotne wydaje się uwzględnienie zróżnicowań międzykulturowych, które aczkolwiek stanowią czynnik motywujący do podejmowania podróży, mogą jednocześnie intensyfikować postrzegane ryzyko. Należy podkreślić, że zależności pomiędzy wymiarami kultury a percepcją ryzyka, zwłaszcza w ujęciu porównawczym między krajami, pozostają relatywnie rzadko badane.

Na tym tle recenzowana rozprawa doktorska, podejmująca problematykę relacji między wymiarami kultury a percepcją ryzyka w turystyce, wpisuje się w istotny nurt badawczy o znaczeniu zarówno poznawczym, jak i aplikacyjnym. Pomimo rosnącej liczby opracowań dotyczących percepcji ryzyka w turystyce, zagadnienie to nadal nie zostało w pełni rozpoznane i wymaga dalszych badań, w szczególności w perspektywie międzykulturowej. W konsekwencji wybór problematyki rozprawy należy uznać za uzasadniony, aktualny oraz posiadający walor innowacyjny.

Ogólna charakterystyka rozprawy doktorskiej

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska Pani mgr Magdaleny Wawoczny pt. „Kultura narodowa a postrzeganie ryzyka w zachowaniach turystów na przykładzie mieszkańców Polski i Izraela”, została przedstawiona na 292 stronach (łącznie z aneksem) w postaci maszynopisu zwartego. Doktorantka przedstawiła wyniki badań wtórnych i pierwotnych na 35 rysunkach oraz w 26 tabelach, a do przygotowania ocenianej rozprawy doktorskiej wykorzystała znaczącą liczbę publikacji (587 pozycji literaturowych i 24 pozycje netograficzne).

Na strukturę ocenianej rozprawy doktorskiej składają się następujące rozdziały:

Wstęp

Rozdział I. Zachowania konsumentów na rynku turystycznym i ich determinanty

Rozdział II. Ryzyko turystyczne - definicje, klasyfikacje i sposoby przeciwdziałania

Rozdział III. Kultura narodowa – pojęcie, determinanty i związki z ryzykiem

Rozdział IV. Metodyka badań nad postrzeganiem ryzyka turystycznego w procesie decyzyjnym turystów z Polski i Izraela

Rozdział V. Rola kultury narodowej w postrzeganiu ryzyka turystycznego w procesie decyzyjnym

Zakończenie

Bibliografia

Pracę wieńczy aneks, jednakże analizując spis treści, nasuwa się drobna uwaga redakcyjna, że w aneksie powinny być wyodrębnione 2 załączniki prezentujące kwestionariusze ankiety (w języku polskim i hebrajskim), a nie dwa odrębnie numerowane aneksy.

Ocena merytoryczna pracy

Tytuł rozprawy doktorskiej „Kultura narodowa a postrzeganie ryzyka w zachowaniach turystów na przykładzie mieszkańców Polski i Izraela”, odzwierciedla zawarte w niej treści. Rozprawę doktorską rozpoczyna „Wstęp”, który wprowadza czytelnika w tematykę oraz uzasadnia jej cel. W rozdziale tym zawarto również dokładny opis celu pracy, cele szczegółowe, trzy pytania badawcze, a także hipotezę główną oraz hipotezy szczegółowe (które Doktorantka określa mianem hipotez cząstkowych). Wydaje się, że przedstawione te aspekty metodyczne we „Wstępie”, w tak dużym stopniu szczegółowości, stanowią niekiedy zbędne powtórzenie elementów pracy, które musiały się również znaleźć dokładnie opisane w rozdziale czwartym, zatytułowanym „*Metodyka badań nad postrzeganiem ryzyka turystycznego w procesie decyzyjnym turystów z Polski i Izraela*”.

Głównym celem pracy jest *opracowanie koncepcji ryzyka turystycznego, ustalenie jego zakresu i siły ujawniających się w poszczególnych fazach procesu decyzyjnego w związku z podróżą turystyczną reprezentantów różnych kultur narodowych (mieszkańców Polski i Izraela)*.

Doktorantka sformułowała następujące cele szczegółowe:

- 1. Opracowanie terminologii ryzyka turystycznego postrzeganego przez konsumenta.*
- 2. Uporządkowanie dotychczasowych klasyfikacji ryzyka w turystyce i zaproponowanie własnej.*
- 3. Przedstawienie i zbadanie kultury narodowej jako czynnika różnicującego zakres i siłę postrzeganego ryzyka w podróżach turystycznych reprezentantów różnych kultur narodowych.*

4. *Rozpoznanie czynników społecznych, demograficznych i ekonomicznych różnicujących postrzeganie ryzyka w poszczególnych fazach procesu decyzyjnego badanych turystów reprezentujących dane typy kultur narodowych.*
5. *Uporządkowanie rodzajów ryzyka turystycznego ze względu na siłę ich postrzegania w procesie decyzyjnym konsumentów różnych kultur.*

Przyjęte cele oraz pytania badawcze stanowiły podstawę do sformułowania hipotez badawczych. Główna hipoteza badawcza stanowi, że *kultura narodowa różnicuje zakres i siłę postrzeganego ryzyka w procesie decyzyjnym konsumentów podejmowanym w związku z ich wyjazdem turystycznym.*

Sformułowano również 8 hipotez szczegółowych.

H1: Kultura narodowa silniej różnicuje zakres ryzyka w przypadku podróży zagranicznych niż krajowych.

H2: Motywy podróży różnicują zakres postrzeganego ryzyka w wyjazdach turystycznych mieszkańców Polski, jak i Izraela.

H3: Im większa satysfakcja z realizacji wyjazdu turystycznego, tym mniejszy zakres odczuwanego ryzyka turystycznego.

H4: Ryzyko turystyczne ujawnia się z największą siłą w fazie podróży wyobrażonej mieszkańców zarówno Polski, jak i Izraela.

H5: Spośród wszystkich rodzajów ryzyka, ryzyko kradzieży ujawnia się z największą siłą w fazie podróży rzeczywistej obu badanych kultur.

H6: Poziom wykształcenia różnicuje postrzeganie ryzyka w procesie decyzyjnym turystów z Polski i z Izraela.

H7: Płeć różnicuje postrzeganie ryzyka w procesie decyzyjnym turystów z Polski i z Izraela.

H8: Sytuacja materialna różnicuje postrzeganie ryzyka w procesie decyzyjnym turystów z Polski i z Izraela.

Zakres badania podjętego w pracy jest wynikiem przyjętych celów w dysertacji. Zakres przedmiotowy odnosi się do zakresu i siły postrzeganego ryzyka turystycznego w trzech fazach podróży: wyobrażonej, rzeczywistej i wspominatej. Zakres przestrzenny wyznaczają granice Polski i Izraela, natomiast zakres czasowy dotyczy lat 2022-2024. Zakres podmiotowy obejmuje mieszkańców Polski i Izraela powyżej 18 roku życia, którzy na stałe mieszkają w tych krajach i są ich obywatelami, i którzy w ciągu ostatnich trzech lat (2022-2024) podróżowali turystycznie.

Pani mgr Magdalena Wawoczny sformułowała także w rozdziale czwartym cel badań: „*Głównym celem badań jest ustalenie zakresu i siły ryzyka turystycznego ujawniającego się w poszczególnych fazach procesu decyzyjnego w związku z podróżą turystyczną reprezentantów różnych kultur narodowych (mieszkańców Polski i Izraela)*”. W opinii recenzenta wydaje się, że powinien być on jednak tożsamy z głównym celem pracy, zaprezentowanym na stronie 9 rozprawy doktorskiej.

Realizacja celów rozprawy wymagała przyjęcia określonego schematu postępowania badawczego oraz wykorzystania konkretnych metod pozyskiwania i analizy danych. W tym celu przeprowadzono badania ilościowe z użyciem sondażu diagnostycznego.

Przegląd piśmiennictwa został przedstawiony w trzech rozdziałach. W pierwszym rozdziale, zatytułowanym „Zachowania konsumentów na rynku turystycznym i ich determinanty” Autorka scharakteryzowała rynek turystyczny i jego elementy, podkreślając specyfikę tego rynku. Ponadto w tym rozdziale przedstawione zostały w interesujący sposób zachowania konsumentów i zachowania turystyczne w świetle wybranych teorii. W rozdziale tym ujęto również proces decyzyjny turysty w modelach teoretycznych. Scharakteryzowano także fazy podróży w procesie decyzyjnym turysty, tzw. podróż wyobrażoną, rzeczywistą oraz wspomnianą. W rozdziale tym nie zabrakło także omówienia determinant kształtujących zachowania konsumentów na rynku turystycznym. Dokonano przeglądu wybranych klasyfikacji determinant zachowań turystycznych, a następnie przedstawiono w odrębnych podrozdziałach endogeniczne i egzogeniczne determinanty zachowań turystycznych. Nasuwa się tutaj refleksja, że może jednak zasadniejszym byłoby połączenie podrozdziałów 1.5, 1.6 i 1.7 w jeden podrozdział, z wyodrębnioną jeszcze wewnątrznie strukturą, np.:

1.5. Determinanty zachowań turystycznych

1.5.1. Przegląd wybranych klasyfikacji determinant zachowań turystycznych

1.5.2. Endogeniczne determinanty zachowań turystycznych

1.5.3. Egzogeniczne determinanty zachowań konsumentów na rynku turystycznym. =

W tym rozdziale na stronie 23 Doktorantka przedstawia niezasadnie jako źródło rysunku 1.1. *Etapy procesu podejmowania decyzji na rynku turystycznym*, że jest to opracowanie własne.

Drugi rozdział, zatytułowany „Ryzyko turystyczne - definicje, klasyfikacje i sposoby przeciwdziałania” obejmuje takie kwestie, jak umiejscowienie ryzyka w literaturze przedmiotu, przegląd badań nad ryzykiem w turystyce. Przedstawione w nim zostały także: specyfika ryzyka turystycznego, jego klasyfikacja oraz sposoby przeciwdziałania ryzyku turystycznemu.

Cennym elementem tego rozdziału jest zestawienie rodzajów ryzyka z ich przykładowymi możliwymi obawami turystów na etapie podróży wyobrażonej, rzeczywistej oraz wspomianej.

W trzecim rozdziale zatytułowanym „Kultura narodowa – pojęcie, determinanty i związki z ryzykiem” przedstawiono rolę kultury w naukach ekonomicznych, a także scharakteryzowano determinanty kształtujące kulturę narodową, ze szczególnym uwzględnieniem kultury Polski i Izraela. Opisane zostały zwłaszcza takie elementy kultury narodowej, jak czynniki historyczne, struktura społeczna, systemy religijne i etyczne, systemy polityczne i prawne, edukacja i język oraz poziom rozwoju gospodarczego. Analiza determinant kształtujących kulturę narodową - mieszkańców Polski i Izraela – pozwoliła na głębsze zrozumienie źródeł różnic kulturowych, które znajdują odzwierciedlenie w zachowaniach konsumentów w obszarze turystyki. W rozdziale tym omówione zostały również koncepcje wymiarów kulturowych w świetle literatury przedmiotu i w umiejętny sposób odniesiono się do związków kultury narodowej z ryzykiem.

Pomimo zgłaszanych uwag, mających charakter głównie redakcyjny, pragnę podkreślić, że dobór treści zaprezentowany przez Autorkę w tych trzech teoretycznych rozdziałach prezentujących przegląd piśmiennictwa jest zgodny z tematem oraz celem pracy i ukazuje badany problem kompleksowo, z różnych perspektyw, tj. specyfiki zachowań konsumentów na rynku turystycznym, problematyki ryzyka turystycznego oraz kultury narodowej, co uznaję za szczególny walor ocenianej rozprawy doktorskiej. Te rozważania teoretyczne stworzyły spójną podstawę dla dalszych analiz. Ukazano złożoność decyzji turystycznych w kontekście postrzeganego ryzyka oraz podkreślono, że kultura narodowa istotnie wpływa na wzorce zachowań, poziom akceptacji ryzyka i sposoby jego ograniczania. Połączenie tych perspektyw umożliwiło opracowanie ram interpretacyjnych do analizy relacji między kulturą a percepcją ryzyka turystycznego, co stanowiło punkt wyjścia dla części empirycznej obejmującej porównania postrzegania ryzyka turystycznego w procesie decyzyjnym turystów z Polski i Izraela.

W rozdziale czwartym noszącym tytuł „Metodyka badań nad postrzeganiem ryzyka turystycznego w procesie decyzyjnym turystów z Polski i Izraela” przedstawione zostały: organizacja procesu badawczego i zakres badania, cele i hipotezy badawcze, metody badawcze, oraz charakterystyka badanych zbiorowości. Autorka zaprezentowała również schemat postępowania badawczego. Szczegółowo m.in. omówiono narzędzie badawcze, jak również zastosowane do analizy danych metody statystyczne.

W badaniach ilościowych skierowanych do mieszkańców Polski i Izraela wykorzystano autorski kwestionariusz ankiety (w wersji polskiej i hebrajskiej) w celu gromadzenia danych

pierwotnych. Podkreślić należy, że przed realizacją badania właściwego, zasadnie przeprowadzono badanie pilotażowe, w celu weryfikacji narzędzia badawczego (w okresie czerwiec-lipiec 2024 r.).

Badanie właściwe przeprowadzono techniką Computer Assisted Web Interview (CAWI) wśród 1600 osób przeprowadzone na próbie po 800 osób, zarówno w Polsce, jak i w Izraelu. Badania te przeprowadzone zostały w okresie sierpień-wrzesień 2024 roku. Jak wskazuje Doktorantka, z uwagi na trudności z pozyskaniem danych, podjęta została decyzja o przeprowadzeniu badań właściwych przez dwie agencje badawcze (do przeprowadzenia badań wśród mieszkańców Polski wybrano *Ogólnopolski Panel Badawczy Ariadna*, a wśród mieszkańców Izraela agencję consultingową *ConQuest*).

Badanie przeprowadzono wśród dorosłych mieszkańców Polski i Izraela (powyżej 18 roku życia), którzy na stałe mieszkają w tych krajach, i którzy w ciągu ostatnich trzech lat podróżowali turystycznie. W badaniu zastosowano pytania filtrujące, które dotyczyły tego czy respondent mieszka w kraju na stałe i jest jego obywatelem (kwalifikujące do danej kultury narodowej) oraz czy w ciągu ostatnich trzech lat podróżował turystycznie (przyjęto, że turysta jest w stanie odtworzyć przebieg swojej podróży w okresie nie dłuższym niż trzy lata). Pytania te ograniczyły wielkość ostatecznej próby badawczej do 1233 osób (w tym 622 mieszkańców Polski i 611 mieszkańców Izraela).

Przyjęta przez Panią mgr Magdalenę Wawoczny metodyka badań, znalazła swoje odzwierciedlenie w strukturze rozprawy, w części dotyczącej prezentacji badań własnych. W rozdziale piątym, zatytułowanym „Rola kultury narodowej w postrzeganiu ryzyka turystycznego w procesie decyzyjnym konsumentów (wyniki badań ankietowych)”, na który składa się 5 podrozdziałów, zostały zaprezentowane wyniki badań ilościowych. W rozdziale tym zostały przedstawione wzorce zachowań turystycznych przedstawicieli badanych kultur ujawniające się w podejmowanych decyzjach fazy podróży wyobrażonej, rzeczywistej i wspomnianej. Scharakteryzowano również motywy i kierunki wyjazdów turystycznych przedstawicieli badanych kultur a postrzeganie przez nich ryzyka w podróży. Zbadano także postrzegane rodzaje ryzyka turystycznego w podróżach turystów polskich i izraelskich oraz postrzeganie siły i zakresu ryzyka turystycznego w trzech fazach podróży turystów różnych kultur. W analizie uwzględniono wpływ czynników społecznych, demograficznych i ekonomicznych na postrzeganie ryzyka w podróży przez turystów z Polski i Izraela.

Przedstawione w rozdziale piątym analizy stanowiły podstawę do opracowania autorskiego modelu kulturowego zróżnicowania percepcji ryzyka turystycznego prezentującego zależności pomiędzy kluczowymi zmiennymi badania, tj. kulturą narodową

i ryzykiem turystycznym w trzech fazach procesu podejmowania decyzji na rynku turystycznym, stanowiącego istotny i cenny rezultat rozprawy doktorskiej.

Po lekturze rozdziału piątego nasuwają się pewne uwagi bądź pytania:

- dlaczego na rysunkach 5.5 i 5.6, 5.11 - zaprezentowano dane dotyczące liczby respondentów, a nie udziały procentowe;
- dlaczego w tabeli 5.5, zaprezentowano tylko dane dotyczące liczby respondentów, a nie udziały procentowe, ponadto dlaczego nie przedstawiono średnich w tej tabeli, na które Autorka powołuje się na stronie 199;
- na rysunkach 5.9 i 5.10 niewłaściwie zaprezentowano wyniki, odnosząc je do ogólnej liczby respondentów, a nie do tych respondentów, którzy dostrzegali dany rodzaj ryzyka, co znajduje też swoje odzwierciedlenie we fragmentach opisu wyników w podrozdziale 5.4;
- rysunki 5.9 i 5.10 są nieczytelne;
- w tabelach i na rysunkach powinny być prezentowane dane z jednym miejscem po przecinku.

W rozdziale zatytułowanym „Zakończenie” zawarta została poprawna weryfikacja wcześniej sformułowanych hipotez. Wskazane zostały konkluzje i wnioski wynikające z przeprowadzonych badań własnych. Jednakże w opinii recenzenta zabrakło pewnej reasumpeji w postaci wypunktowania najważniejszych wniosków wynikających z badań. Nasuwa się więc pytanie: *Który/które z tych wniosków wymienianych w tym rozdziale są w opinii Doktorantki najistotniejsze?*

Warto podkreślić fakt, że uzyskane wyniki posiadają wartość aplikacyjną. Stanowią cenną wiedzę dla branży turystycznej, pokazując percepcję ryzyka turystycznego z perspektywy zależności pomiędzy kluczowymi zmiennymi badania, tj. kulturą narodową i ryzykiem turystycznym w trzech fazach procesu podejmowania decyzji na rynku turystycznym.

Pragnę również zwrócić uwagę na dużą staranność redakcyjną Doktorantki, bowiem w recenzowanej rozprawie doktorskiej odnotowano niewiele błędów stylistycznych, literowych (np. s. 23, 32, 111, 200).

Podsumowanie

Podsumowując, należy podkreślić, że przedłożona do recenzji rozprawa doktorska Pani mgr Magdaleny Wawoczny pt. „Kultura narodowa a postrzeganie ryzyka w zachowaniach turystów na przykładzie mieszkańców Polski i Izraela” stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i ma charakter nowatorski. Podjęta problematyka rozprawy mieści się

w dziedzinie nauk społecznych, w zakresie dyscypliny ekonomia i finanse. Poczynione w recenzji uwagi mają niekiedy charakter dyskusyjny, część z nich ma charakter uwag redakcyjnych i nie umniejszają one wartości naukowej przedstawionej do oceny rozprawy doktorskiej, która uzmysławia nadal istniejącą potrzebę badań w tym obszarze.

Ponadto sposób ujęcia problematyki w rozprawie doktorskiej świadczy także o tym, że jej Autorka - Pani mgr Magdalena Wawoczny posiada ogólną wiedzę teoretyczną w zakresie dyscypliny ekonomia i finanse. Należy również u Doktorantki podkreślić jej znajomość metod ilościowych. Wykonane badania i przeprowadzona analiza statystyczna zgromadzonego materiału empirycznego wskazują, że Doktorantka wykazała się umiejętnościami prowadzenia pracy badawczej.

Wniosek końcowy

Reasumując, stwierdzam, że przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska Pani mgr Magdaleny Wawoczny pt. „Kultura narodowa a postrzeganie ryzyka w zachowaniach turystów na przykładzie mieszkańców Polski i Izraela” spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim, określone w ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tekst jedn.: Dz.U. z 2024 r., poz. 1571 z późn. zm.). Stąd też rekomenduję do Rady Dyscypliny Ekonomia i Finanse Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie o dopuszczenie Pani mgr Magdaleny Wawoczny do publicznej obrony.

J. Oziemek.